HOOFDSTUK 11

Conjunctuur, inflatie en economisch beleid

Economie · havo 5

IN DIT HOOFDSTUK LEER JE:

Indicatoren, capaciteit en conjunctuur

Inflatie, deflatie en inkomen

Automatische stabilisatoren

Hoofdstukoverzicht

Centraal examen · I1, I2, A1, A2, A3, A4

De economie kan op korte termijn meer of minder produceren dan haar duurzame mogelijkheden. Je combineert conjunctuurindicatoren, verklaart veranderingen in koopkracht en onderzoekt begrotings- en rentebeleid. Maak steeds onderscheid tussen een beleidsdoel, een mogelijke gevolgketen en de grenzen van het instrument. Alle landen en numerieke beleidsgegevens zijn fictief. De beschrijving van de ECB-doelstelling is gebaseerd op de officiële strategie van 2025 en is geen rentevoorspelling.

In dit hoofdstuk leer je:

11.1 Indicatoren, capaciteit en conjunctuur

Ik kan conjunctuursituaties met meerdere indicatoren herkennen en korte-termijnreacties door starre lonen en prijzen verklaren.

11.2 Inflatie, deflatie en inkomen

Ik kan inflatie van prijsniveau onderscheiden en gevolgen voor koopkracht, schuld en bestedingen verklaren.

11.3 Automatische stabilisatoren

Ik kan begrotingsveranderingen zonder nieuw beleid berekenen en uitleggen hoe belasting en uitkeringen de conjunctuur dempen.

11.4 Bewust begrotingsbeleid en grenzen

Ik kan anticyclisch en procyclisch beleid onderscheiden, directe begrotingseffecten berekenen en beleidsgrenzen toelichten.

11.5 Rentebeleid en de doorwerking

Ik kan het rente-instrument via sparen, lenen en investeren aan inflatie/deflatie koppelen en relevante beperkingen toelichten.

Antwoorden en beoordelingscriteria

Beoordeel de rekengang en de economische verklaring met de deelcriteria. Andere formuleringen zijn goed als de inhoud klopt. Geef bij berekeningen de formule, ingevulde getallen, uitkomst en eenheid. Onderzoek en experimenten beoordeel je met de rubric en zo nodig je docent. Deze oefenpunten zijn geen officieel examencijfer.

Voorkennis

V1 Ligt de productie van Dalven in kwartaal 2 boven of onder de gegeven capaciteit? Bereken het verschil in miljarden euro's.

Bron: EC11-A · 1 punten

Modelantwoord

€ 98 miljard ligt € 2 miljard onder de capaciteit van € 100 miljard.

1 p. - € 2 miljard onder capaciteit

V2 Bereken de procentuele prijsstijging tussen jaar 1 en jaar 2 van Merel.

Bron: EC11-B · 1 punten

Modelantwoord

(104 – 100) / 100 × 100% = 4%.

1 p. - 4% prijsstijging

V3 Is € 128 miljard belastingopbrengst een inkomstenpost of een uitgavenpost van de overheid?

Bron: EC11-C · 1 punten

Modelantwoord

Het is een inkomstenpost van de overheid.

1 p. - Inkomstenpost

V4 Bereken de totale overheidsuitgaven bij lagere economische activiteit.

Bron: EC11-C · 1 punten

Modelantwoord

€ 15 miljard uitkeringen + € 130 miljard overige uitgaven = € 145 miljard.

1 p. - € 145 miljard uitgaven

V5 Wat is het verschil tussen de jaarlijkse begrotingsstroom "tekort" en de schuldvoorraad?

Bron: EC11-D · 1 punten

Modelantwoord

Het tekort ontstaat uit inkomsten en uitgaven gedurende een jaar. De schuld is het bedrag aan openstaande verplichtingen op een moment.

1 p. - Stroom per periode tegenover voorraad op moment

V6 Daalt de fictieve beleidsrente met 1 procent of met 1 procentpunt?

Bron: EC11-E · 1 punten

Modelantwoord

Van 4,5% naar 3,5% is een daling van 1 procentpunt. Procentuele daling zou (3,5 – 4,5) / 4,5 × 100% ≈ –22,2% zijn.

1 p. - 1 procentpunt

11.1 Indicatoren, capaciteit en conjunctuur

1 Onderbouw dat Dalven in kwartaal 2 laagconjunctuur kent met de capaciteit en twee andere indicatoren.

Bron: EC11-A · 2 punten

Modelantwoord

De productie € 98 miljard ligt onder de capaciteit € 100 miljard: onderbesteding. Vertrouwen en investeringen/export zijn lager dan in kwartaal 1; werkloosheid stijgt en inflatie daalt. Twee van deze aanvullende indicatoren ondersteunen de lage activiteit.

1 p. - Productie onder capaciteit/onderbesteding

1 p. - Twee juiste aanvullende bronindicatoren

2 Bereken het procentuele capaciteitsverschil in kwartaal 4. Verklaar met de bron waarom deze situatie op overbesteding wijst.

Bron: EC11-A · 2 punten

Modelantwoord

(101 − 100) / 100 × 100% = 1% boven capaciteit. Afnemers willen meer kopen dan duurzaam geproduceerd kan worden; overwerk en langere levertijden tonen knelpunten. Lage werkloosheid en hogere inflatie passen daarbij.

1 p. - 1% boven capaciteit met berekening

1 p. - Meer vraag dan duurzame mogelijkheden met knelpunt

3 Toon met twee vergelijkingen aan dat kwartaal 1 en 2 samen recessie laten zien. Waarom is deze periode volgens de gegevens geen depressie?

Bron: EC11-A · 2 punten

Modelantwoord

Q1: 98,5 < 100 uit het voorafgaande kwartaal. Q2: 98 < 98,5. Twee opeenvolgende kwartalen krimp geven minstens een halfjaar negatieve groei. De inflatie is in beide kwartalen positief; er is geen deflatie, dus niet de combinatie die hier depressie heet.

1 p. - Twee juiste opeenvolgende kwartaalvergelijkingen

1 p. - Positieve inflatie, dus geen deflatie/depressie

4 Waarom bewijst het herstel van bbp in kwartaal 3 nog niet dat hoogconjunctuur is bereikt? Gebruik het capaciteitsniveau.

Bron: EC11-A · 2 punten

Modelantwoord

De productie stijgt van € 98 naar € 99,2 miljard, maar blijft onder de gegeven capaciteit van € 100 miljard. Er is herstel met nog onderbenutting; positieve groei is niet automatisch overbesteding.

1 p. - Groei van 98 naar 99,2 juist

1 p. - 99,2 blijft onder 100, dus nog geen overbesteding

5 Leg uit waarom dalende orders bij vaste nominale lonen eerst tot minder productie en werkgelegenheid kunnen leiden.

Bron: EC11-A · 2 punten

Modelantwoord

Door contracten passen lonen niet onmiddellijk neerwaarts aan. Minder orders verminderen de benodigde productie; bij ongewijzigde prijs-/loonkosten kan het bedrijf uren beperken of contracten niet verlengen. De aanpassing vindt dus in hoeveelheden/werkgelegenheid plaats voordat alle prijzen en lonen reageren.

1 p. - Contractuele loonstarheid

1 p. - Minder vraag via lagere productie naar minder uren/personeel

6 Een fictieve toeristenregio ziet het producentenvertrouwen verbeteren, terwijl de huidige werkloosheid nog hoog is. Geef een verklaring die beide gegevens verenigt en noem welke extra indicator je zou raadplegen.

2 punten

Modelantwoord

Bedrijven verwachten later meer boekingen en krijgen daardoor meer vertrouwen, terwijl zij nog wachten met extra personeel omdat huidige afzet laag is. Vertrouwen kan vooraflopen op werkgelegenheid. Kijk bijvoorbeeld naar nieuwe boekingen, actuele productie/omzet gecorrigeerd voor prijzen of investeringen om het verwachte herstel te toetsen.

1 p. - Verwachtingen versus vertraagde huidige werkgelegenheid

1 p. - Relevante aanvullende activiteit-/vraagindicator

11.2 Inflatie, deflatie en inkomen

1 Bereken de inflatie van Merel in jaar 3 ten opzichte van jaar 2. Rond af op één decimaal.

Bron: EC11-B · 2 punten

Modelantwoord

(106 – 104) / 104 × 100% = 1,923...%, dus 1,9%. Gebruik de index van jaar 2 als noemer.

1 p. - Juiste verhouding met 104 in de noemer

1 p. - 1,9% inflatie

2 Een economie gaat van 5% naar 2% inflatie. Welke uitspraak is juist?

Bron: EC11-B · 1 punten

A. Het algemene prijsniveau daalt met 3%.

B. Het algemene prijsniveau blijft gelijk.

C. Het algemene prijsniveau stijgt nog, maar minder snel.

D. Alle individuele productprijzen stijgen precies 2%.

Modelantwoord

Het algemene prijsniveau stijgt nog, maar minder snel.

1 p. - Juiste optie gekozen

3 Bereken Eno's koopkracht na de prijsstijging, uitgedrukt in euro's van vóór de stijging, en de procentuele verandering. Rond bedragen af op centen en procenten op één decimaal.

Bron: EC11-B · 3 punten

Modelantwoord

€ 2.400 / 1,08 = € 2.222,22 in oude koopkracht. (1 / 1,08 – 1) × 100% = –7,407...%, dus –7,4%. Het nominale inkomen blijft € 2.400; alleen de koopkrachtmaat verandert.

1 p. - € 2.222,22 via prijsfactor

1 p. - –7,4% reële verandering

1 p. - Nominaal inkomen en koopkracht onderscheiden

4 Toon aan dat jaar 4 van Merel deflatie heeft. Rond af op twee decimalen.

Bron: EC11-B · 2 punten

Modelantwoord

(105 – 106) / 106 × 100% = –0,943396...%, dus –0,94%. De algemene prijsindex daalt; dat is deflatie, ondanks dat zij nog boven de index van jaar 1 ligt.

1 p. - –0,94% via 106 als noemer

1 p. - Daling ten opzichte van voorafgaand jaar, niet index onder 100 vereist

5 Werk de mogelijke keten uit van verwachte deflatie via aankoopuitstel naar werkgelegenheid. Noem tevens het effect op een vaste nominale schuld.

Bron: EC11-B · 2 punten

Modelantwoord

Verwachte prijsdaling kan aankopen uitstellen → huidige vraag en orders nemen af → bedrijven verminderen productie/uren → werkgelegenheid daalt. Een vaste nominale schuld blijft in euro's gelijk, maar vertegenwoordigt bij een lager prijs-/inkomensniveau een zwaardere reële last.

1 p. - Uitstel via vraag en productie naar werkgelegenheid

1 p. - Vaste nominale schuld met hogere reële last

6 Een fictieve broodfabriek krijgt een plotseling hoge energierekening; broodprijzen stijgen en de fabriek produceert minder. Een leerling concludeert dat er zeker overbesteding is. Beoordeel die conclusie.

2 punten

Modelantwoord

De prijsstijging kan uit hogere kosten aan de aanbodzijde voortkomen. Tegelijk daalt productie; dit is geen bewijs dat de vraag de capaciteit overtreft. Voor overbesteding zijn extra gegevens over vraag en capaciteit nodig. Inflatie alleen is onvoldoende.

1 p. - Kosten-/aanbodschok als oorzaak

1 p. - Geen zekere overbesteding zonder vraag-/capaciteitsgegevens

11.3 Automatische stabilisatoren

1 Bereken het begrotingssaldo van Dalven bij hogere en bij lagere activiteit. Geef aan of het overschotten of tekorten zijn.

Bron: EC11-C · 2 punten

Modelantwoord

Hoger: 145 – 7 – 130 = +€ 8 miljard, overschot. Lager: 128 – 15 – 130 = –€ 17 miljard, tekort.

1 p. - Hoger: +€ 8 miljard overschot

1 p. - Lager: –€ 17 miljard tekort

2 Verklaar de saldoverandering zonder nieuw beleid via twee posten en bereken de totale verslechtering.

Bron: EC11-C · 2 punten

Modelantwoord

Belastinginkomsten dalen € 17 miljard (145 – 128) en uitkeringen stijgen € 8 miljard (15 – 7). Samen verslechtert het saldo € 25 miljard: van +8 naar –17. Dit volgt uit lagere activiteit en werkloosheid onder bestaande regels.

1 p. - Twee postveranderingen met juiste richting

1 p. - € 25 miljard verslechtering zonder nieuw besluit

3 Bereken Ravi's netto inkomen in beide situaties en de procentuele daling. Vergelijk met de bruto daling van 20%.

Bron: EC11-C · 2 punten

Modelantwoord

Netto eerst: € 40.000 – € 8.000 = € 32.000. Later: € 32.000 – € 4.800 = € 27.200. Daling = (27.200 – 32.000) / 32.000 × 100% = –15%. Netto daalt dus minder sterk dan bruto (–20%).

1 p. - Netto € 32.000 en € 27.200

1 p. - Netto daling 15% tegenover bruto 20%

4 Bereken de gemiddelde belastingdruk bij Ravi in beide situaties en leg uit waarom het patroon stabiliserend kan zijn.

Bron: EC11-C · 2 punten

Modelantwoord

Eerst 8.000 / 40.000 × 100% = 20%; later 4.800 / 32.000 × 100% = 15%. Bij lagere bruto inkomsten daalt de gemiddelde druk, waardoor netto inkomen/consumptie minder sterk terugvalt. Dit dempt de vraagdaling.

1 p. - 20% en 15% gemiddelde druk

1 p. - Lagere druk dempt netto-inkomens-/consumptiedaling

5 Waarom kan méér uitgeven aan werkloosheidsuitkeringen tegelijk een slechter begrotingssaldo en een stabielere consumptie betekenen?

Bron: EC11-C · 2 punten

Modelantwoord

Meer uitkeringen zijn overheidsuitgaven en verslechteren bij gelijke inkomsten het saldo. Voor werklozen behouden zij een deel van het besteedbare inkomen, waardoor hun consumptie minder sterk daalt dan zonder uitkering. De twee effecten gaan over verschillende grootheden.

1 p. - Meer uitgaven verlaagt begrotingssaldo

1 p. - Inkomensbehoud dempt consumptiedaling

6 Een fictieve gemeente verlaagt iedere recessie de steun aan werkloze huishoudens om haar begroting direct te sluiten. Leg uit welk automatisch stabiliserend kanaal hierdoor wordt verzwakt en welke bestedingsreactie kan volgen.

2 punten

Modelantwoord

Steun/uitkeringen behouden inkomen bij baanverlies. Verlaging tijdens de recessie verzwakt dit kanaal, verlaagt besteedbaar inkomen verder en kan consumptie/vraag extra laten dalen. Daardoor kan de terugval van productie en werkgelegenheid sterker worden.

1 p. - Verzwakt inkomensbehoud via uitkeringen

1 p. - Extra daling consumptie/vraag met conjunctureel gevolg

11.4 Bewust begrotingsbeleid en grenzen

1 Waarom zijn Dalvens onderhoudsopdrachten en belastingverlaging in deze beginsituatie anticyclisch? Werk beide vraagkanalen uit.

Bron: EC11-C, EC11-D · 2 punten

Modelantwoord

Dalven heeft laagconjunctuur/onderbesteding. Extra onderhoud vergroot overheidsbestedingen en orders. Lagere belastingen kunnen besteedbaar inkomen en consumptie verhogen. Deze vraagstijgingen remmen de terugval van productie en werkgelegenheid.

1 p. - Laagconjunctuur als beginsituatie

1 p. - Beide vraagkanalen naar demping terugval

2 Bereken het nieuwe eerste begrotingssaldo na € 6 miljard extra onderhoud en € 2 miljard belastingverlaging, zonder verdere gedragseffecten.

Bron: EC11-C, EC11-D · 2 punten

Modelantwoord

Beginsaldo = –€ 17 miljard. Extra uitgaven verminderen het saldo met 6 en lagere inkomsten met 2. Nieuw saldo = –17 – 6 – 2 = –€ 25 miljard, dus een tekort van € 25 miljard.

1 p. - Beide veranderingen juist verwerken

1 p. - –€ 25 miljard/tekort € 25 miljard

3 Leg uit waarom sparen/schuldaflossing en import de binnenlandse stimulans kleiner kunnen maken.

Bron: EC11-D · 2 punten

Modelantwoord

Een deel van het extra inkomen wordt niet nu aan producten besteed als het wordt gespaard of gebruikt voor schuldaflossing. Uitgaven aan import ondersteunen direct vooral buitenlandse productie. De stijging van binnenlandse bestedingen/afzet is daardoor kleiner dan wanneer alles aan binnenlandse producten wordt uitgegeven.

1 p. - Sparen of aflossen betekent minder huidige productvraag

1 p. - Import komt direct bij buitenlandse productie terecht

4 Bereken de tekort- en schuldpercentages in de afzonderlijke begrotingscasus. Toets ze uitsluitend aan de opgegeven voorwaarden.

Bron: EC11-D · 2 punten

Modelantwoord

Tekort: 18 / 500 × 100% = 3,6%, boven de gegeven 3%-grens. Schuld: 290 / 500 × 100% = 58%, onder de gegeven 60%-grens. Alleen het tekort voldoet in deze casus niet; dit is geen uitspraak over actuele regelgeving.

1 p. - 3,6% tekort en boven gegeven grens

1 p. - 58% schuld en onder gegeven grens

5 Waarom kan negen maanden uitvoeringsvertraging de onderhoudsmaatregel minder geschikt maken als kortetermijnstimulans? Noem hoe de maatregel zelfs procyclisch kan uitpakken.

Bron: EC11-D · 2 punten

Modelantwoord

Het vraagsteuntje komt pas na negen maanden, terwijl de huidige terugval eerder hulp vraagt. Als intussen overbesteding ontstaat, verhogen de opdrachten de vraag juist tijdens hoogconjunctuur en kunnen zij knelpunten/inflatie versterken. Dan werkt de uitvoering procyclisch.

1 p. - Mismatch tussen huidige terugval en late uitvoering

1 p. - Bij latere overbesteding extra vraag versterkt cyclus

6 Een fictieve overheid verhoogt belastingen wanneer bedrijven al boven normale capaciteit werken. Beschrijf een mogelijke keten naar inflatie en noem één nadeel voor een betrokken groep.

2 punten

Modelantwoord

Hogere belastingen verminderen besteedbaar inkomen/consumptie → vraagdruk neemt af → minder capaciteitsknelpunten en prijsdruk → inflatie kan afnemen. Huishoudens hebben minder bestedingsruimte of bedrijven krijgen minder afzet en werknemers kunnen minder uren krijgen. Het effect hangt van doorwerking en beginsituatie af.

1 p. - Belastingen via vraag naar lagere prijsdruk

1 p. - Passend nadeel met betrokken groep

11.5 Rentebeleid en de doorwerking

1 Werk voor de fictieve renteverlaging twee kanalen uit naar hogere bestedingen: één voor een bedrijf en één voor een huishouden.

Bron: EC11-E · 2 punten

Modelantwoord

Bedrijf: lagere kredietrente verlaagt financieringskosten → meer projecten kunnen rendabel zijn → investeringen kunnen stijgen. Huishouden: lagere spaarrente maakt uitstel minder belonend of krediet wordt goedkoper → consumptie kan stijgen. Beide zijn mogelijke reacties onder de gegeven doorwerking.

1 p. - Bedrijf via financieringskosten naar investeringen

1 p. - Huishouden via sparen/lenen naar consumptie

2 Leg uit hoe de bestedingsstijging bij onderbesteding deflatiedruk kan verminderen.

Bron: EC11-E · 2 punten

Modelantwoord

Meer consumptie/investeringen verhoogt vraag en orders. Bedrijven benutten meer capaciteit en hebben minder noodzaak prijzen te verlagen. Productie en werkgelegenheid kunnen herstellen; de neerwaartse druk op het algemene prijsniveau vermindert.

1 p. - Meer vraag/orders naar benutting/productie

1 p. - Minder neerwaartse prijsdruk

3 Een leerling schrijft: “Het ECB-doel is dat inflatie onder 2% blijft.” Corrigeer dit volgens de gegeven strategie en licht symmetrie toe.

Bron: EC11-E · 2 punten

Modelantwoord

Het doel is 2% inflatie op middellange termijn, symmetrisch. Aanhoudende negatieve én positieve afwijkingen van 2% zijn ongewenst; alleen onder 2% blijven is dus niet de doelomschrijving. Dit vergt geen exact 2% in elke maand.

1 p. - 2% op middellange termijn

1 p. - Afwijkingen beide kanten ongewenst, geen maandeis

4 Geef twee verschillende redenen uit EC11-E waarom de beleidsrenteverlaging niet direct tot veel hogere investeringen leidt.

Bron: EC11-E · 2 punten

Modelantwoord

Banken kunnen door hoger wanbetalingsrisico kredietrentes hoog houden, zodat financiering niet evenveel goedkoper wordt. Daarnaast kunnen bedrijven door laag afzetvertrouwen ook bij lagere financieringskosten geen rendabele nieuwe projecten verwachten. Vaste contracten kunnen eveneens vertragen.

1 p. - Bankdoorwerking/risico-opslag of vaste rente als eerste reden

1 p. - Gebrek aan afzetvertrouwen als verschillende tweede reden

5 Bij een energieverstoring stijgen prijzen en daalt productie. Geef een argument voor én een economische beperking van renteverhoging.

Bron: EC11-E · 2 punten

Modelantwoord

Renteverhoging kan de vraag en verdere prijsdruk afremmen en verwachtingen helpen verankeren. Maar zij vergroot het energieaanbod niet rechtstreeks; minder vraag kan de al dalende productie en werkgelegenheid verder drukken. Een afweging moet de aanbodoorzaak en termijn meenemen.

1 p. - Vraag-/verwachtingskanaal tegen prijsdruk

1 p. - Geen extra energie en mogelijk lagere activiteit/werkgelegenheid

6 Een fictieve regio heeft lage inflatie en een centrale bank verlaagt de rente. Banken geven de verlaging door, maar consumenten willen hun schulden afbouwen en bedrijven wachten op orders. Waarom kan de stimulans beperkt blijven?

2 punten

Modelantwoord

De renteschakel werkt, maar het gedrag volgt niet noodzakelijk: huishoudens gebruiken ruimte voor aflossing en bedrijven investeren niet zonder verwachte afzet. Consumptie/investeringen en dus totale vraag stijgen dan weinig. Goedkoper krediet alleen garandeert geen bestedingsgroei.

1 p. - Gedrags-/vertrouwensbeperking ondanks doorgegeven rente

1 p. - Beperkte bestedingsstijging naar beperkte stimulans

Test jezelf

1 Onderbouw laagconjunctuur en recessie in Lorin met afzonderlijke gegevens.

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

Laagconjunctuur: actuele productie ligt onder € 80 miljard capaciteit, werkloosheid stijgt en vraagcomponenten dalen. Recessie: productie daalt van 80 naar 79 en daarna naar 78,4, twee opeenvolgende kwartalen krimp. Beide labels hebben dus een eigen onderbouwing.

1 p. - Onderbesteding plus passende indicator

1 p. - Twee opeenvolgende kwartaalvergelijkingen

2 Bereken het capaciteitsverschil in kwartaal 2 als percentage van capaciteit. Leg uit welke aanpassing starre nominale lonen op korte termijn waarschijnlijker maken bij minder orders.

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

(78,4 – 80) / 80 × 100% = –2%, dus 2% onderbenutting. Door vaste lonen kunnen bedrijven niet meteen via lager loon reageren; zij beperken eerst productie, uren of personeel.

1 p. - –2%/2% onderbenutting met berekening

1 p. - Loonstarheid via minder orders naar hoeveelheidsaanpassing

3 Waarom bewijst de daling van inflatie van 3,2% naar 1,1% geen deflatie?

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

Het nieuwe percentage 1,1% is nog positief. Het algemene prijsniveau stijgt dus nog, maar minder snel. Deflatie zou een daling van het prijsniveau en een negatief inflatiepercentage vereisen.

1 p. - Nog positief, prijzen stijgen

1 p. - Deflatie vereist prijsdaling/negatief percentage

4 Bereken de exacte procentuele koopkrachtverandering bij het inkomen van € 2.000 naar € 2.060 en 5% hogere prijzen. Rond af op één decimaal.

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

Inkomensfactor = 2.060 / 2.000 = 1,03. Prijsfactor = 1,05. Reële verandering = (1,03 / 1,05 – 1) × 100% = –1,90476...%, dus –1,9%. Het inkomen in geld stijgt, maar koopkracht daalt.

1 p. - Verhouding 1,03/1,05

1 p. - −1,9% met koopkrachtdaling

5 Bereken het begrotingssaldo vóór en tijdens de terugval zonder nieuw beleid, en de verslechtering.

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

Voor: 92 − 4 − 85 = +€ 3 miljard. Tijdens: 84 − 7 − 85 = −€ 8 miljard. De verslechtering is € 11 miljard: € 8 miljard minder inkomsten en € 3 miljard meer uitgaven.

1 p. - +€ 3 miljard overschot en −€ 8 miljard tekort

1 p. - € 11 miljard verslechtering met twee posten

6 Leg uit waarom hogere werkloosheidsuitkeringen een automatische stabilisator kunnen zijn en niet bewijzen dat de regering nieuw stimuleringsbeleid heeft gekozen.

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

Bij bestaande voorwaarden ontvangen meer werklozen uitkeringen zonder nieuw besluit. Daarmee blijft een deel van hun besteedbare inkomen behouden en daalt consumptie minder sterk. De uitgaven reageren automatisch op werkloosheid; nieuw beleid hoeft niet te zijn besloten.

1 p. - Bestaande regels zonder nieuw besluit

1 p. - Inkomensbehoud via consumptie dempt terugval

7 Classificeer de extra onderhoudsuitgave van € 3 miljard en bereken het eerste saldo na dit besluit zonder gedragseffecten.

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

De uitgave vergroot de overheidsvraag tijdens laagconjunctuur en is dus anticyclisch. Saldo wordt −8 − 3 = −€ 11 miljard, een tekort van € 11 miljard.

1 p. - Anticyclisch via extra vraag in laagconjunctuur

1 p. - −€ 11 miljard met berekening

8 Geef twee verschillende redenen waarom extra onderhoud niet onmiddellijk precies evenveel binnenlandse productie oplevert als het uitgegeven bedrag.

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

Uitvoering/planning kan later beginnen, zodat nu nog geen productie ontstaat. Een deel van materiaal/werk kan import zijn, zodat direct buitenlandse productie wordt betaald. Daarnaast kan een knelpunt prijzen opdrijven of andere productie verdringen. Twee passend uitgewerkte redenen zijn voldoende; er is geen exact bbp-model gegeven.

1 p. - Eerste relevante beperking met mechanisme

1 p. - Tweede verschillende beperking met mechanisme

9 Werk de keten uit waarmee de renteverhoging in de andere periode inflatie kan afremmen.

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

Hogere beleidsrente → hogere krediet-/spaarrentes → lenen en investeren duurder/sparen aantrekkelijker → minder consumptie en investeringen → minder vraag- en capaciteitsdruk → inflatie kan afnemen. Het effect werkt met vertraging.

1 p. - Rente via lenen/sparen naar lagere bestedingen

1 p. - Lagere vraagdruk naar inflatie met mogelijke vertraging

10 Waarom is een renteverhoging geen rechtstreekse oplossing voor het energieprobleem in het laatste scenario? Geef ook de mogelijke nevenwerking op werkgelegenheid.

Bron: EC11-T · 2 punten

Modelantwoord

De oorzaak is duurdere/beperkte energie aan de aanbodzijde. Renteverhoging creëert geen extra energie, maar remt vraag via financiering. Dit kan prijsdruk verminderen en tegelijk afzet/productie verder laten dalen, met minder werkgelegenheid.

1 p. - Aanbodprobleem niet direct door rente opgelost

1 p. - Vraagrem via productie naar minder werkgelegenheid

Bronnen en verantwoording

De officiële kaders zijn gecontroleerd op 6 oktober 2026. HELDER volgt voor examenjaar 2027 het geldende programma, niet een toekomstig conceptprogramma.

Economie havo 2027

https://www.examenblad.nl/2027/havo/vakken/maatschappijvakken/economie-havo

Syllabus economie havo 2027, versie 2, juli 2025

https://www.examenblad.nl/2027/havo/documenten/syllabus-economie-havo

Examenprogramma economie havo/vwo

https://www.examenblad.nl/2027/havo/documenten/examenprogramma-economie-vwo-havo

Toegestane hulpmiddelen havo en vwo 2027

https://www.examenblad.nl/2027/havo/documenten/toegestane-hulpmiddelen-havo-vwo-2027

Vakspecifieke informatie economie havo 2027, bijgewerkt 22 september 2026

https://www.examenblad.nl/2027/onderwerpen/vakspecifieke-informatie-economie-havo

Handreiking SE Economie havo/vwo, toegangspagina bijgewerkt 28 augustus 2026

https://www.slo.nl/handreikingen/havo-vwo/tussenpaginas/handreiking-se-economie-havo-vwo/

Handreiking schoolexamen economie havo/vwo (2012), nog gekoppeld op actuele toegangspagina

https://www.slo.nl/publish/pages/2896/handreiking-schoolexamen-economie-havo-vwo2012.pdf

Domein B Schaarste, aanvulling uit 2021, gepubliceerd 2022

https://www.slo.nl/publish/pages/18437/domeinb_schaarste_1.pdf

The ECB's monetary policy strategy statement (2025)

https://www.ecb.europa.eu/mopo/strategy/strategy-review/ecb.strategyreview202506_strategy_statement.en.html

CvTE, syllabus Economie havo 2027, versie 2 (juli 2025) · Dekkingskader I1.1–I1.3 en I2.1–I2.4.

ECB, Monetary policy strategy statement (2025) · Verificatie van symmetrische 2%-doelstelling op middellange termijn en grenzen/vertraging van rentebeleid.

De hoofdstukindeling en de oorspronkelijke teksten zijn redactionele keuzes van HELDER. De inhouds-, structuur- en vormgevingscontroles zijn intern uitgevoerd; externe vakdocentbeoordeling en leerlingproeven zijn niet uitgevoerd. Dit is een eerste complete editie, geen onafhankelijke kwaliteitscertificering.